

۱۳۹۶۶۰۸
شماره درج شده

تحوّلات کُردی

www.ketab.ir

انتشارات تمدن ایرانی

۱۳۹۵

سرشناسنامه :	حیدری، شقایق - ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور :	تحولات گردی / به کوشش شقایق حیدری.
مشخصات نشر :	تهران: تمدن ایرانی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری :	۱۷۱ ص
شابک :	۹۷۸-۹۶۴-۹۹۵۹-۴۵-۰ ریال: ۹۷۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی :	فیا
یادداشت :	کتابنامه: ص. ۱۷۱.
موضوع :	داعش
موضوع :	کردان — خاورمیانه
موضوع :	کردان — خاورمیانه — فعالیت‌های سیاسی — تاریخ — قرن ۲۰ م.
موضوع :	کردان — سیاست و حکومت — قرن ۲۰ م.
موضوع :	بنیادگرایی اسلامی — خاورمیانه
رده‌بندی کنگره :	DS ۵۹ / ۴ ک ۹ ۱۳۹۴
رده‌بندی دیگری :	۹۵۶/۰۰۴۹۱۵۹۷
شماره کتابشناسی ملی :	۴۱۳۱۵۵۰

تحولات رده

به کوشش :	دکتر شقایق حیدری
حروفچین :	محمود قره‌مسی
طراح جلد :	امیر پورهادی
ناشر :	انتشارات تمدن ایرانی
لیتوگرافی و چاپ :	کسری
نوبت چاپ :	اول - ۱۳۹۵
شمارگان :	۵۰۰ نسخه
شابک :	۹۷۸-۹۶۴-۹۹۵۹-۴۵-۰
قیمت :	۹۷۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای ژاندارمری، پلاک ۴۳ ص پ: ۹۱۹-۱۳۱۴۵
 تلفکس: ۶۶۴۱۵۴۶۷-۶۶۴۱۵۴۸۸ نشانی اینترنتی مؤسسه مطالعات ملی: www.rinsweb.ir

آبوردت مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه
۱۱	سودای استقلال طلبی کردها از دل بحران و منافع نظام برائت / فائزه قاسمی
۲۷	«کشورسازی قومی»؛ راهبرد ژئوپلیتیکی آمریکا برای کردها / مهید اسلامی
۴۹	تأثیر تحولات سوریه و مناطق کردی آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران / ندا حیدری
۷۵	کردها و ترک‌ها؛ غیبت «اصل سرزمین» در هویت و ملیت ترکیه / سحر سیف‌الدینی
	اسرائیل و گرایش‌های استقلال طلبانه کردهای عراق؛ زمینه‌ها و ملاحظات راهبردی / دکتر
۸۹	علیرضا خسروی
۱۰۵	کردستان آرمانی برای کردها، ابزاری برای دیگران / دکتر حسین ربیعی
۱۲۱	رسانه‌های اجتماعی و عاملیت ژئوپلیتیکی کردها / مجتبی خاتونی
۱۴۱	تحولات منطقه و سناریوهای محتمل در مناطق کردی / دکتر شقایق حیدری

مقدمه

پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی و همزمان با تشکیل دولت - ملت‌های جدید در غرب آسیا (خاورمیانه) با مرزهای مصرعاً حاصل از توافق‌های دول غربی، مرزبندی‌های جدیدی در منطقه به دور از واقعیت‌ها وجود و صرفاً با لحاظ منافع قدرت‌های مداخله‌گر شکل گرفت که این مسئله تا به امروز چالش‌های عدیده را برای کشورهای منطقه بوجود آورده و جنگ و بحران را در داخل کشورها و روابط خارجی آنها دائمی ساخته است. زمانی که تنوع فرهنگی درون یک کشور و در طول قرن‌ها شکل گرفته باشد گروه‌های مختلف به تدریج زیست مسالمت‌آمیز را در کنار هم آموخته و مفهوم ملت با مشارکت گروه‌های مختلف معنا پیدا می‌کند؛ همانند آنچه که در کشور ایران شاهد آن هستیم. اما، زمانی که مرزبندی‌ها به شکل مصنوعی و از بیرون تحمیل شده و برآمده از روند طبیعی دولت - ملت‌سازی نباشد، مسائل و چالش‌های مختلفی از جمله فدرال‌خواهی و یا حتی

تجزیه‌طلبانه شکل می‌گیرد، و زمانی که این خواسته‌ها و تمایلات حامیان خارجی نیز داشته باشد، به بحران‌های داخلی و حتی منطقه‌ای دامن می‌زند. در همین راستا، پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی و انعقاد قرارداد سایکس - پیکو، کردها که دارای ریشه ایرانی هستند، در سه کشور ترکیه، عراق و سوریه نیز قرار گرفتند. پس از آن، دولت‌های سوریه، عراق و ترکیه در مدیریت این تنوع با چالش‌های زیادی روبرو شدند و این چالش‌ها ابعاد منطقه‌ای از یافته است. قدرت‌های مداخله‌گر خارجی نیز که سعی دارند از ابزار قومیت‌ها در کشورهای منطقه برای نفوذ خود بهره‌گیری کنند، همواره تلاش داشته‌اند تا از کردستان به مثابه ابزار سیاسی خود در داخل کشورها و در منطقه بهره‌بردار و با استفاده از آرمان‌هایی مانند ایده «کردستان بزرگ» تهدیداتی را در جهت منافع خود ایجاد کنند. پس از تحولات «بیداری اسلامی» و سپس آغاز درگیری‌های داخلی در برخی کشورها مانند عراق و سوریه و

مؤثر بوده‌اند. در سال‌های اخیر با بروز تحولات منطقه غرب آسیا و پس از آن شکل گرفتن گروه تروریستی و تکفیری داعش تغییرات مهمی در وضعیت سیاسی منطقه در قبال کردها و نیز در خصوص نوع نگرش و سیاست‌گذاری رهبران کرد رخ داده است. این مقاله ضمن بررسی مختصر وضعیت کردها در غرب آسیا (خاورمیانه)، به بحث پیرامون این سؤال می‌پردازد که سیاست قدرت‌های مختلف، بهار عربی و ظهور گروه تروریستی داعش چه تأثیری بر استقلال‌طلبی کردها داشته است؟

خسونت‌های قومی، ضعف انسجام ملی، تقویت گرایش‌های قومی، شکاف‌های قومی، تزلزل انسجام اجتماعی و غیره تأکید مکرر سند استراتژی امنیت ملی آمریکا در قرن بیستم و یکم است که از نگاه تدوین‌کنندگان آن، مصیبت و بی‌ثباتی را برای جهان در نیمه اول قرن بیستم و یکم به ارمغان خواهد آورد و آمریکا باید برای آن برنامه‌ریزی کند. این که هدف از تأکید فوق از سوی کمسیون تدوین استراتژی امنیت ملی آمریکا چیست و درباره کردها چگونه عمل می‌کند، موضوع اصلی مقاله «کشورسازی قومی»؛ راهبرد ژئوپلیتیکی آمریکا برای کردها» است. سؤال اصلی

تشدید فعالیت گروه‌های تکفیری از جمله داعش در منطقه نیز این فرصت در اختیار قدرت‌های مداخله‌جو قرار گرفت تا از عنصر کردی در جهت تضعیف برخی کشورهای بهره‌ی بیشتری ببرند. بنابراین، هر چند خواسته‌های گروه‌های قوم‌گرای کردها در راستای خودمختاری سابقه دارد اما تشدید این خواسته‌ها به تحولات جدید منطقه بازمی‌گردد. از آنجا که «مهر بران اسلامی ایران نمی‌تواند تحولات کردی در منطقه که تأثیر بر امنیت ملی دارد بی‌اعتنا باشد؛ مؤسسه مطالعات منطقه‌ای تحت عنوان «تحولات کردی» را با مشارکت کارشناسان، تحلیلگران و متخصصان در زمینه مسائل کردی برای علاقه‌مندان تصمیم‌گیران در این حوزه تدوین و آماده کرده است. این مجموعه مشتمل بر هشت مقاله با رویکرد توصیفی، تبیینی، تحلیلی و آینده‌پژوهانه است.

در مقاله اول تحت عنوان «سودای استقلال‌طلبی کردها از دل بحران و منافع نظام بین‌الملل»، آمده که در ترکیه، عراق و سوریه کردها با فرهنگ، آداب و رسوم و گویش‌های مختلف زندگی می‌کنند. وضعیت منطقه، نوع نگاه سیاستمداران هر چهار کشور و نیز دیدگاه‌های سیاسی اعتقادی و مذهبی کردها در این دوره، بر تحولات کردی

هویت‌های مختلف را به مخاطره انداخته و معادلات منطقه‌ای را نیز در غرب آسیا (خاورمیانه) دگرگون کند. جمهوری اسلامی ایران به عنوان متحد سوریه در رابطه‌ای مبتنی بر منافع و مصالح استراتژیک، یکی از مهم‌ترین بازیگران منطقه‌ای است که از تحولات سوریه و نیز کردستان سوریه در سطوح مختلف تأثیر می‌پذیرد. بنابراین بررسی این مسأله به منظور تلاش برای بهره‌برداری از فرصت‌های موجود و همین‌طور شناسایی آسیب‌های احتمالی که متوجه منافع و هویت ملی ایران است، و در راستای تلاش برای مدیریت و کنترل این اوضاع، اهمیت پیدا می‌کند. از این رو در مقاله «تأثیر تحولات سوریه و ایران کُردی آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران»، نویسنده ضمن بررسی وضعیت کنونی ایران سوریه و تحولات آن، با نگاه به آینده، بر رویدادهای کُردی سوریه بر جمهوری اسلامی ایران و واکنش و عملکرد جمهوری اسلامی ایران نسبت به این تحولات را مورد بررسی قرار می‌دهد. در نوشتار «کُردها و ترک‌ها؛ امنیت «اصل سرزمین» در هویت و ملیت ترکیه» نیز نویسنده معتقد است که ترکیه در حالی درگیر مشکلات حاد قومی در جنوب شرقی خود است که سال‌ها با درگیری خشونت‌آمیز نظامی نیز دست و

این است که ایالت متحده در برابر پراکندگی کُردها در منطقه چه راهبردی را دنبال می‌کند؟ نویسنده در پاسخ به سؤال فوق، با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و به کارگیری ابزار منابع کتابخانه‌ای و رسانه‌ای، فرضیه خود را چنین بیان می‌کند که ایالات متحده با پیگیری راهبر کشورسازی قومی برای کُردها در منطقه استراتژیک جنوب غرب آسیا، تلاش می‌کند به حمایت از کُردها و تضعیف حاکمیت ملی در کشورها برای تقویت همگرایی کُردها بپردازد. تحولات کردستان سوریه، یکی از پیامدهای بحران سوریه به‌شمار می‌رود، چنان‌که بازیگران مختلف را در سطوح داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای درگیر کرده است. کُردهای سوریه با استفاده از موقعیت پیش آمده، به بازتعریف نقش خود پرداخته‌اند و درصدد تحکیم جایگاه‌شان هستند. با برقراری خودمدیریتی در کردستان سوریه، کُردها در مسیر تبدیل شدن به بازیگری تأثیرگذار در این کشور و منطقه پیش می‌روند. بنابراین تحولات کردستان سوریه در کنار مداخله قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در بحران این کشور، علاوه بر این‌که فرصت‌هایی را برای تمام بازیگران رقم می‌زند، می‌تواند منافع کشورها، فرهنگ و

خود می‌یابند. از میان بازیگران منطقه‌ای، شاید هیچ بازیگری به اندازه رژیم صهیونیستی از هر دو منظر مذکور ذی‌نفع و ذی‌نفع نبوده است. نوشتار «اسرائیل و گرایش‌های استقلال‌طلبانه کردهای عراق؛ زمینه‌ها و ملاحظات راهبرده»، ضمن اشاره‌ای مختصر به زمینه‌های تاریخی و نقطه مشترک ارتباط دهنده اسرائیل و کردهای عراق، با توجه به فتنه تکفیری داعش و وضعیت خاص منطقه، ملاحظات راهبردی را برای جمهوری اسلامی ایران ارائه می‌کند.

در مقاله «کردستان آرمانی برای کردها، ابزاری برای دیگران» نیز آمده است. پس از پیمان سایکس - پیکو و فروپاشی امپراتوری عثمانی، کردهای ساکن در این امپراتوری بین کشورهای ترکیه و عراق و سوریه تقسیم شدند و با توجه به این‌که در گذشته در ایران نیز ساکن بودند، رچهار کشور جداگانه قرار گرفتند. این بهانه نقشه جغرافیای سیاسی موقعیتی دارد که قابل مطالعه است. منابع طبیعی، معدنی و انسانی این محدوده از دید ژئواکونومیک و رقابت‌هایی که می‌تواند برای تصرف، بهره‌برداری و کنترل این منابع صورت گیرد از دید ژئوپولیتیک پر اهمیت است. از دید تاریخی رقابت‌های محلی، منطقه‌ای و جهانی در این منطقه جریان داشت و آثار همه‌گونه

بنجه نرم می‌کند. مسأله کرد در ترکیه همان‌قدر در سیاست‌های داخلی و خارجی تعیین کننده شده است که مسأله نسل‌کشی ارمنه سال‌هاست بر روابط ترکیه با برخی از کشورهای مهم تأثیرگذار است. اما ریشه مشکلات قومی ترکیه در چیست؟ «عمق» این مشکلات را باید در کدام سیاست‌ها جست‌وجو کرد؟ آیا امکان ایجاد توازن بین ساختار و رویات نهادینه شده بین کردها و ترکیه‌ها وجود دارد؟ مقاله حاضر تلاش دارد به سازه‌ای از این مشکلات در شکل‌گیری جمهوری نوین ترکیه و چند سال پایانی عثمانی بپردازد. همان‌طور که در ابتدای مقدمه اشاره شد، ساختار نامنسجم برآمده از قرار دادن سایکس - پیکو در منطقه غرب آسیا از منظر راهبردی موجب شده تا گرایش‌های خودمختاری و جدایی‌طلبی کردها در دوره‌های مختلف از موضوعیتی خاص برخوردار و همزمان به یکی از مسائل امنیت ملی کشورهای ترکیه، عراق و سوریه تبدیل شود. در چنین فضایی از یک‌سو، میل به استقلال‌طلبی برای یافتن حامی به بیرون از منطقه حائل متوجه می‌شود و از سویی دیگر، بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با آگاهی از این میل، ظرفیتی ویژه برای تحقق اهداف و منافع

عاملیت ژئوپلیتیکی کردها، به بررسی کیفیت تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر عاملیت ژئوپلیتیکی کردها، نحوه بهره‌برداری و اهم رسانه‌های اجتماعی فعال در این حوزه پرداخته شده است.

آخرین مطلب این مجموعه نیز به موضوع «تحولات منطقه و سناریوهای محتمل در مناطق کردی» اختصاص یافته است. جمعیت کردها در عراق، سوریه و ترکیه به دلایل مختلف از جمله ضعف در روند دولت - ملت‌سازی، ضعف مشروعیت حکومت‌ها، عدم رعایت حقوق شهروندی و... و به‌ویژه عامل دخالت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بحران‌ها و مشکلات مختلفی را از سر گذرانده‌اند یا با آن دست به می‌زنند. با وقوع تحولات جدید در غرب آسیا (خاورمیانه) به‌ویژه حضور داعش در عراق و سوریه، دو کشور منطقه با چالش‌های جدی مواجه شده و همچنین، تضعیف دولت صلح ترکیه با کردهای این کشور، عدم و تدوین سناریوهای محتمل در مناطق کردی به لحاظ هویتی برای جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان سرزمین اصلی کردها و متغیر بسیار تأثیرگذار در تحولات منطقه، از اهمیت شایانی برخوردار شده است که نوشتار حاضر به این موضوع مهم می‌پردازد. و من... توفیق

تحرك سياسي - ژئوپوليتيك در آن ديده مي‌شود. اين مقاله مي‌کوشد جايگاه کردستان در خاورميانه را بررسي کند. از ديدگاه نويسنده، بررسي‌ها نشان مي‌دهد که به دليل جايگاه ويژه کردستان در معادلات منطقه‌اي، کنش‌هاي ژئوپوليتيك سه‌گانه محلي، منطقه‌اي و جهاني اين منطقه را در نورديده و آن را تبديل به تلافی ژئوپوليتيك کرده است که منافي در هم پيچيده قدرت‌ها پيش‌بيني آینده آن را سوار مي‌کند.

قلمرو سرشار از ابعاد ژئوپوليتيک، از آن جهت که کشتی انسان - اجتماعي بر پایه قدرت معطوف به جغرافيا در به فرايند همکاري، رقابت و منازعه در شاملي مي‌شود، در تناظر با رسانه به‌ويژه نسل اخير رسانه‌ها که به رسانه اجتماعي شناخته شده‌اند، شرايط جديدي را به خود ديده است، تا آنجا که عوامل ژئوپوليتيکي، در پي اهداف خود از قابليت‌هاي رسانه، بهره‌هاي فراوان برده و آن را متغيري غيرقابل چشم‌پوشي در مناسبات عصر حاضر ساخته است. کردها نيز آنگاه که در قالب يک جريان، در قامت يک عامل، با اهداف ژئوپوليتيکي خاص و تلاش براي نيل به آنها (عامليت) مطرح مي‌شوند، از رسانه و به‌ويژه رسانه‌هاي اجتماعي استفاده مي‌کنند. در مقاله «رسانه‌هاي اجتماعي و